

Puudutusepantomiimi poeesia

„Mina olin siin. Audio-kinesteetiline installatsioon 12-le käele". Idee autor ja koreograaf: Olga Žitluhhina (Läti). Kostüümid: Kirill Safonov. Valguskujundus: Ants Kurist. Muusika: Henry Purcell. Helikujundus: Valentin Siltšenko. Tantsijad: Richard Beljohhin, Simo Kruusement, Argo Liik, Tiina Ollesk, Olga Privis ja Helen Reitsnik. Produktsioon: tantsutrupp Fine-5. Esietendus 10. IX 2019 Sakala teatrisaalis. Nähtud etendus 27. X I2019.

Balti professionaalse tsirkuse showcase EPICIRQ „Showcase 2019".

„Lagrits ja sidrunid". Duo Hotneless Mores [Grete Gross (Eesti) ja Juha-Matti Eskelinen (Soome)]. Nähtud etendus 5. X 2019.

„Faux pas". Laval: Aleksejs Smolovs ja Laura Gorodlco (Läti). Helikujundus: Edgars Spudinš. Nähtud etendus 5. X 2019.

„Igavikuline õhtusöök". Big Wolf Company [Grete Gross ja Lizeth Wolk (Eesti)]. Nähtud etendus 6. X 2019.

Gianluca Schiavoni ballett „Alice Imedemaal". Lewis Carrolli samanimelise jutustuse ainetel. Muusika: Pjotr Tšaikovski, Aram Hatšaturjan ja Alberto Nanetti, viimase arranžeringus. Dirigendid: Kaspar Mänd, Risto Joost ja Lauri Sirp. Koreograaf: Gianluca Schiavoni. Lavakujunduskunstnik: Andrea Tocchio. Kostüümikunstnik: Simona Morresi (Itaalia). Videokunstnik: Sergio Metalli (Itaalia). Valguskujundus: Valerio Tiberi (Itaalia). Peaosades: Alice - Alena Shkatula või Laura Mägi, Rosiers, Valge küülik - John Halliwell või Iago Bresciani, Ärtu soldat - Francesco Piccinin või Andrea Fabbri, Ärtu emand - Ana Gergely või Marika Muiste. Originaalproduktsioon: Teatro di San Carlo (Itaalia), maailmaesietendus 14. V 2017 Teatro di San Carlos. Esietendus RO Estonias 29. X I 2019.

Puudutamine ja selle lubatavus on viimastel aastatel tõusnud #MeToo ja sellega seotud teemade kaudu negatiivse tähelepanu keskpunkti. Kes võib keda, millises olukorras ja kust puudutada, on muutumas üha vaieldavamaks. Tulemuseks võib olla see, et puudutus omandab ainult seksuaalse tähenduse, mis varjutab kõik muu puudutamise seonduva. Ometi on puudutusaisting üks esimesi, mida me sündides kogeme. Juba enne silmade avanemist (ja inimesele nii olulise nägemismeele kasutama hakkamist) tunneme puudutust ja füüsilist kokkupuudet. Puudutus on oluline emotsioonide edastamisel ja kõikvõimalike (sh mitteseksuaalsete) suhete hoidmisel. See väljendub ju meie keeleski - kui miski meile hinge läheb, ütleme, et see „puudutas" mind, tunnustusest rääkides mainime „õlale patsutamist", kiitust väljendame „peasilitusega",

Teater.Muusika.K...

01.01.2020 00:00

Heili Einasto

48,49,50,51,52,53,54,

Eesti Rahvusballett

Ballett

toetust või abi vajades „sirutame käe [abi] järele" või „hoiame käest kinni"; meil on „küünarnuki-, ja „õlatunne". Puudutuse kaudu me loome, kinnitame ja väljendame sotsiaalseid sidemeid. Meid puudutavad ka lavastused ja lood ja kuigi viimasel ajal on rohkem käibel fraasid „see kõnetas/ei kõnetanud mind", siis mulle tundub, et kõnetamine on seotud pigem intellektiga, puudutamine aga emotsioonidega.

Puudutuse poeesia: „Mina olin siin"

Puudutuse tähtsusele ja poeesiale oli pühendatud lätlanna Olga Žitluhhina kompositsioon „Mina olin siin". Tantsulavastuse vältel viidatakse puudutuste mitmekesisele olemusele: õrnale ja hellale silitusele, kirglikule patsutusele, katsetavale kobamisele, pehmele embusele ja jõulisele kallistusele. On hetki, mil meile näidatakse keha pöörast janu puudutuse järele, ihu sulamist puudutusi tundes. On hetki, mil vajadus sõbrakäe järele sunnib keha sirutama selle suunas, hoides end samas meie põhjamaisele loomusele omaselt ikka vaos. On hetki, mil puudutus, selle tervendav ja jõudu andev vägi on muudetud nähtavaks tantsijate liikumismustrite kaudu. „Mina olin siin" käsitleb puudutuse universaalset tähendust ja näitab, kuidas puudutus peletab ka vananemisega seotud üksindust. Sest vananemine toob paratamatult kaasa üksindustunde: elukaaslased, sõbrad ja sugulased kaovad tasapisi haiglatesse või hooldekodudesse ja igavestele jahimaadele... Üksindust süvendab veelgi see, et „keegi ei puuduta enam". Vanale isale, emale või sugulasele külla minnes tuleks teda kallistada, kätt suruda ja hoida, kammida pead, ja hoida nende tegevuste kaudu alles füüsilist lähedust. „Inimene vajab juba emaüasast tulles puudutust, kasvab üles puudutades, armub puudutades, elab oma seksuaalelu puudutamise kaudu, ja kui see puudutamine järsku ära kaob, siis oledki üksi," tõdeb Hagi Sein. Puudutamine ja puudutatud olemine aktiveerivad aju, mõjutavad mõtteprotsesse ja reaktsioone - rahustavad ärevuse korral või leevendavad valu. Isegi koomas olev inimene tunneb ära armastatud inimese puudutuse ja reageerib sellele.

„Mina olen siin" on loodud Fine 5-le. Truppi vaadates on näha ja tunda tantsijate kauaaegset koostegemist, peenhäälestust üksteise kehadele, mis on saavutatav vaid koos ära söödud soolapuudade ja koos valatud higiliitrite kaudu. Kehad „mäletavad" vastastikuseid puudutusi ja lähestikku olemisi, tajuvad varjatud pingeid ja vabastusi. Olga Žitluhhina teost silmaga vaadates ja kehaga kogedes saab eriti mõistetavaks vajadus koos treenida, viibida üheskoos erinevates ruumides ja olukordades, sest vaid üksteist tunnetades ja usaldades on võimalik nähtavaks teha puuduste poeesia. „Koreograafiaamatus" selgitab Tiina Ollesk, et mitte iga treening ei sobi mis tahes lavastusprotsessiga. „Selleks, et kuulata oma liigutust, on kõigepealt vaja vaikust ja hingamist." „Mina olin

siin" on laetud just sellise vaikuse, ühise hingamise ja liigutuste kuulamisega, mida tantsu- ja teatrilavadel kohtab paraku üliharva - olgu Eestis või välismaal.

Puudutusepantomiim: uus tsirkus

Oktoobris toimunud uue tsirkuse festival, millest põhjalikumalt on kirjutanud Keiu Virro Eesti Päevalehes, pani mind märkama selle žanri pantomiimikeelt ja -väljendust, milles puudutusel on suur roll. Uus tsirkus ei rahuldu enam trikiga triki enese pärast, vaid soovib anda sellele sügavama tähenduse ja puudutada meid teistsugusel moel. Kehalistest viguritest saavad vahendid inimhinges toimuvate pööriste ja uperpallide näitamiseks, tegevuste ja olukordade absurdsust tõstetakse esile nende kehalise võimendamise kaudu. „Lagrits ja sidrunid“ demonstreeris armastuse kolme esimest etappi - alates teineteise leidmisest ja armumise elevusest kuni lahkkelide esiletõusu ja väljaelamiseni ja sealt leppimise ja rahu sõlmimiseni - ja seda kõike puuduste keele, kohvri, lillepoti, vaiba ja akrobaatiliste võtete kaudu. Kuigi lugu ise on tavaline, võimaldas pingestatud kehakeel ja puudutusepantomiim näidata paarisuhte kulgu ja arengut igapäevaelu olukordade humoorika võimenduse kaudu. Ka lätlaste „Faux pas“ oli pühendatud paarisuhte dünaamikale ja keerukusele, kasutades abivahendina cyr'irõngast, mis lugu raamistas ja mitmekülgset piiritles. Loo algul istub paar kõrvuti rõngas, sellel kiikudes, loo lõpus on naine mehe embuses, samas kui rõngas üha aeglasemalt keereldes nende ümber maha vajub nagu piiritlev tara. Paari liikumine on argine: seismine, istumine, magamine seljad vastamisi, kõndimine, läbi rõnga hüppamine, rõnga keerutamine jala ja käega, kahekesi teineteise vastas rõngal seistes ringiratast tiirutamine, lahkuminemised ja kokkutulemised. Partnerite kehakontakt ja puudutus ning kehaline suhe rõngaga loovad mitmekihilise teksti armastusest, tühimusest ja elu ettearvamatusete tekitatud ebalusest.

Pantomiimi vahendid on lisaks tsirkuseefektidele kasutusel ka Grete Grossi ja Lizeth Wolki „Ilgavikulises õhtusöögis“. Noored tsirkuseartistid kehastuvad väärivateks vanaprouadeks Helmiks ja Martaks, kes regulaarselt kokku saavad, et teed juues noorusaega naasta ja teineteisele väikseid vimkasid visata (näiteks toolipatja vahetada). Neid vaadates meenusid Neil Simoni „Päikesepoiste“ kaks vana koomikut. Mineviku meenutustes tantsivad Helmi ja Marta uljalt tšarlstonit; Vello Orumetsa ja Kalmer Tennossaare laulud viivad nad aega, mil nad olid võluvad ja võimekad. Artistid heidavad seljast oma prouarüüd, nende kühmus kehad sirutuvad tegelaste nooreks minaks. Nende mälestustes ärkab kunagine koostöö (ühine etteaste bambukil) või teineteise ületrumpamine (üks õhurõngal, teine pilvekiigel) oma oskusi ja ilu näidates. Kuni saabub vanaduse argipäev oma rohmakuse, rabaduse ja riuklikkusega.

Kõigi kolme lavastuse puhul on tsirkuse elemendid allutatud loo sisulisele edastamisele, tervik saavutatakse pantomiimiliku tegevuse

abil. Rõhutaksin just pantomiimi, mida liigagi sageli samastatakse „kurtummade keelega” (nii iseloomustatakse klassikaliste ballettide minimaalseks kärbitud stseene, kus žestid asendavad sõnu) või prantslaste 19. sajandil loodud kurva klouni Pierrot' „seiklustega”, mitte aga „füüsiliste toimingute etendamisega loo edastamiseks” ning „keha nägemisega narratiivse tegevuse hoovana”, nagu käsitleb pantomiimi teatriloolane Karl Toepfer oma mahukas uurimuses pantomiimi ajaloost (saadaval internetis). Pantomiim ei tõlgi sõnu žestideks, vaid jutustab lugu erinevate tegevuste abil, just nii, nagu seda praegu teevad uue tsirkuse esindajad. Mida rohkem sisaldavad need tegevused elemente tsirkusest või tantsust, seda rikkam on pantomiim, seda suurem tema võime puudutada vaataja hingekeeli ja kujutlusvõimet.

Ekstravagantne pantomiimipoeesia: „Alice Imedemaal”

Gianluca Schiavoni „Alice Imedemaal” loob omalaadse poeesia, lopsaka gurmee-elamuse silmale ja kõrvale, puudutades poeetiliselt fantaasia ja kujutlusvõime närve sarnaselt 19. sajandi lõpu Itaalia extravaganza'dega.

Viimastest tuntuim, „Excelsior” (1881) Luigi Manzotti käe alt, püsib oma kodumaal vahelduva eduga repertuaaris tänapäevani ja on vorminud silmanähtavalt itaalia balletti, mida tõendab ka kaks aastat tagasi Napolis esietendunud „Alice Imedemaal”. Viimane, nagu „Excelsiorgi”, on eelkõige värvikate episoodide jada, kus tants on vaid üks ja mitte kõige olulisem osa. Kui „Alice” kutsub vaatajat moonutatud ja pentsikusse fantaasiamaailma, siis „Excelsior” kujutab Manzotti sõnul „Progressi titaanlikku heitlust Regressiga”, teekonda 16. sajandist 20. sajandi alguseni, peategelasteks miimilised Valgus ja Pimedus ning priimabaleriini tantsitud Tsiivilisatsioon, kellega liituvad Leidlikkus, Harmoonia, Kuulsus, Hiilgus, Teadus ja Tööstus, kusjuures laval demonstreeritakse nii aurikuid, telegraafi kui elektrit. „Alice'i” tegelased, nt Valge küülik, Ärtu emand, Kilpkonn ja Hertsoginna, on vähem abstraktsed, kuid sama illustratiivsed kui Manzotti tegelased. „Excelsiori” originaallavastuses tegi kaasa enam kui viissada artisti, kaksteist hobust, kaks lehma ja elevant ning pildivahetuste ja valgusefektide pealt kokku ei hoitud. Estonia laval sedasorti elusaid loomi ei näe, küll aga on luksuslikult inimeste loodud loomkaraktereid ja erinevate ratastega sõitjaid ning multimeedia kasutus videoprojektsioonina on lavastuse kui terviku ja loo arengu seisukohalt ehk olulisemgi kui tants. Kuigi Manzottit ja Schiavonit koreograafidena kõrvutades langeb vaekauss Schiavoni kasuks, on käesoleva lavastuse puhul nende lähenemine liikumismaterjalile sarnane - mõlemad on kasutanud oma ajastule iseloomulikke troope ja võtteid. Tantsulised osad „Alice'is” on tuttavad nii nüüdistantsulistest, džässilikes kui ka varieteelikes lahendustes, just nii nagu Manzotti kasutas oma lavastuses bravuurseid balletielemente. Mõlemad koreograafid demonstreerivad fuateesid, mis oli 19. sajandi lõpul üks publikut

kihevile ajavaid uusi balleti trikke - Alice'i partiis on need I vaatuselõpus; mõlemas balletis on suurejoonelised, mustritesse drillitud rühmastseenid, „Alice'is" näiteks kaardipaki rivistused ja kankaan. Tsirkusliku show'na on lahendatud ka stseen enne küülikuuru kaudu maa peale naasmist, mis oma humoorika jälitusjooksuga tuletab meelde Briti koomiku Benny Hiili episoodide lõpukaadreid. Nagu ma juba Postimehe arvustuses nentisin, on „Alice'i" tugevamad stseenid, multimeediumlike efektide kõrval, eelkõige need, mis sisaldavad pantomiimi: pilt kõõgis Flertsoginna ja kokaga, Ärtu emanda etteasted ja kroketimäng siilide ja flamingodega ning tagaajamised, mis pakuvad artistidele piiramatult väljendusvõimalusi. Seda viimast abstraktne tants oma kinnistatud liikumisjoonisega videoprojektsioon oma fikseeritud kujul paraku ei võimalda. Just pantomiim oma huumoriga muudab „Alice'i" minu jaoks ekstravagantselt poeetiliseks.

Puudutusepantomiimi poeesia

Nii puudutus kui pantomiim on sageli alahinnatud, sest nende mõjujõud jääb tihti tabamatuks. Visuaalset või auditiivset ebakõla märkame enamasti kohe, puudutuse puudumine, kehalise kontakti kohmakus ja kohatus on silmale nähtamatu. Sama võib öelda pantomiimi kohta: selle tegevuslikkus ja argisus näib enesestmõistetava ja loomuliku sideainena tantsu või tsirkuse efeksemate elementide vahel. Kuid oma näilises lihtsuses on just pantomiim see, mis suudab vahendada inimesele nii olulise puudutuse poeesiat.

Kasutatud ja viidatud materjalid:

Maria Cohut 2018. Hugs and kisses: The health impact of affective touch. - Medical News Today, 21. IX.

Heili Einasto 2019. Kummitav Imedemaa. - Postimees, 9. XII.

Jennifer Homans 2011. Apollo's Angels: A History of Ballet. New York: Random House, lk 495-496.

Marie Pullerits 2019. Koreograafiaamat. 13 intervjuud Eesti koreograafidega. Tallinn: Sõltumatu Tantsu Lava.

Alan Riding 2002. Arts Abroad; In an 1881 Ballet, Optimism as It Used To Be. -New York Times, 15.1.

Hagi Šein, Helen Tammemäe 2019. Ma ei tea üldse, mis vanadus ongi. Intervjuu Hagi Šeiniga. -Müürileht, 18. XI.

Karl Toepfer 2018. The History and Metamorphosis of a Theatrical Ideology. - San Francisco, <https://karltoepfer.com/> 2019/06/16/ prelude / Keiu Virro 2019. Tohtu potentsiaal nüüdisaegses tsirkuses - eelarvamuste kiuste ja tegijate puuduses. - Eesti Päevaleht, 17. X.

Olga Žitljuhhina „Mina olin siin". Tantsutrupp Fine-5. Merje Rääbise „Showcase 2019": „Faux pas". Aleksejs Smolovs ja Laura Gorodko. „Showcase 2019": „Ilgavikuline õhtusöök". Big Wolf Company, Grete Gross ja Lizeth Wolk. Olev Luige fotod Gianluca Schiavoni, „Alice Imedemaal". Eesti Rahvusballiett, 2019. Tõuk Grib ja Alice - Alena

Shkatula. Jevgeni

Gianluca Schiavoni, „Alice Imedemaal”. [Eesti Rahvusballett](#), 2019.

Alice -Laura Maya Rosiers ja Ärtu soldat -Andrea Fabbri. Gianluca Schiavoni, „Alice Imedemaal”. [Eesti Rahvusballett](#), 2019. Ärtu em and-M arika Muiste, Alice - Laura Maya Rosiers. Riinno Lahesoo fotod

HEILI EINASTO